

ΝΙΚΟΣ ΒΕΤΤΑΣ

Χωρίς μεταρρυθμίσεις
άστοχη και επικίνδυνη
η έξοδος στις αγορές

Ο γενικός διευθυντής του ΙΟΒΕ μιλά στη
"ΜτΚ" για την ανεργία, την ανάπτυξη
και την έξοδο της χώρας στις αγορές.

» 42-43

Νίκος Βέττας

γενικός διευθυντής Ιδρύματος Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)

Άστοχη και επικίνδυνη η έξοδος στις αγορές χωρίς μεταρρυθμίσεις

Πρόωρη χαρακτηρίζει τη συζήτηση για έξοδο από την εποπτεία και τις προσδοκίες για υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης ο καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών και γενικός διευθυντής του IOBE

Συνέντευξη στη Σοφία Χριστοφορίδου

Η οικονομία έχει σφυγμό, αλλά είναι ακόμη αδύναμος και για να ενισχυθεί χρειάζεται να μην υπάρξει παλινδρόμηση προς πολιτικές υψηλού ρίσκου, που θα καταδίκαζε μια ήδη βαριά δοκιμασμένη οικονομία σε παγίδα υποανάπτυξης για πολλά χρόνια ή δεκαετίες, υποστηρίζει ο γενικός διευθυντής του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών και καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Νίκος Βέττας.

Οι πληγές του 2015 επισυλώνονται σταδιακά, αλλά όπως σημειώνει "έχουν βάθος". Θεωρεί ότι σωστά η κυβέρνηση έθεσε το ζήτημα εξόδου της χώρας στις αγορές ως προτεραιότητα, αλλά υπάρχει ο κίνδυνος να αποδειχθεί άστοχη και επικίνδυνη κίνηση, αν δεν συνοδευτεί από μεταρρυθμίσεις για βελτίωση της παραγωγικής δομής και της ανταγωνιστικότητας.

Ποιο ήταν το κυριότερο λάθος που κάναμε ως χώρα, πολιτικό σύστημα και ως κοινωνία στη διαχείριση της κρίσης;
Πολλά λάθη έγιναν και από την ελληνική πλευρά και από την ευρωπαϊκή. Αν έπρεπε να ξεχωρίσω το μεγαλύτερο θα ήταν ο πολύ βραχυπρόθεσμος ορίζοντας των εμπλεκόμενων μερών. Οι ελληνικές κυβερνήσεις, που βιάζονταν να απαλλαγούν από τα μνημόνια, τα πολιτικά κόμματα που βιάζονταν να αναρριχηθούν στην εξουσία καλλιεργώντας εκτός πραγματικότητας προσδοκίες, η βιασύνη των εταίρων να κλείσουν την ελληνική πληγή όπως-όπως. Το μεγάλο ζητούμενο στην πραγματικότητα ήταν και είναι να αντιμετωπιστούν οι βαθιές παθογένειες, που κρατούν καθηλωμένη την οικονομία αλλά και τη χώρα. Γραφειοκρατία, ποιότητα δημόσιας διοίκησης, αδιαφάνεια, εκπαίδευση. Η κρίση εκ των πραγμάτων έγινε μια ευκαιρία να βελτιώσουμε τη χώρα, ή αλλιώς θα φτωχαινούμε σταδιακά.

Το 2009 ο μύθος της ισχυρής οικονομίας κατέρρευσε. Θεωρείτε ότι υπάρχουν ακόμη μύθοι που επιμένουν και αντέχουν;

Όταν η διεθνής κρίση πυροδότησε και την ελληνική, η οικονομία τέθηκε σε παρατεταμένη περιδίπλωση. Υψηλή αποεπένδυση, ακραία αβεβαιότητα, βαθιά

“ Θα πρέπει τουλάχιστον να δημιουργηθούν οι πραγματικές συνθήκες για άρση των κεφαλαιακών ελέγχων, κάτι που έπρεπε να μας προβληματίζει περισσότερο. Χωρίς αυτό, ως ενδιάμεσο στόχο, δεν έχει νόημα να μιλάμε για έξοδο από την εποπτεία ή για υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης

ύφεση. Ο λόγος, πιστεύω δεν ήταν μόνο η χαμηλή διεθνής ανταγωνιστικότητα, αλλά και η πολύ αναποτελεσματική λειτουργία των θεσμών. Έτσι, αντί η κρίση να ενεργοποιήσει άμεσα κοινωνικά και πολιτικά αντανάκλαστικά, που θα αναγνώριζαν το επείγον της ανάγκης και θα προετοίμαζαν μια νέα ημέρα, μια οικονομία με υγιή χαρακτηριστικά, η αρχική κρίση οδήγησε σε ισχυρή και αυτοτροφοδοτούμενη αρνητική τροχιά.

Πολιτικές δυνάμεις πορεύτηκαν υποσχόμενες ολοφάνερα ανέφικτες διεξόδους, ότι δήθεν μπορούμε να μην αλλάξουμε το παραγωγικό μας υπόδειγμα και όμως, δια μαγείας, κάποια νέα δανεικά όφειλαν να εμφανιστούν για να μας εξασφαλίσουν υψηλή κατανάλωση και ευημερία -ίσως μια σύγχρονη εκδοχή ενός περιούσιου λαού. Τέτοιες υποσχέσεις, αν και δεν είχαν καμία βάση στην πραγματικότητα, υιοθετήθηκαν και επι-

βραβεύτηκαν στη διάρκεια της κρίσης από μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, που καθώς έβλεπαν το βιοτικό τους επίπεδο να υποβιβάζεται έντονα, σταδιακά απελπίζονταν και, (ίσως φυσιολογικά, έψαχναν για γρήγορες λύσεις. Ευτυχώς ή δυστυχώς, όμως, τελικά την πραγματικότητα δεν μπορεί να την αποφύγει κανείς.

Με αφορμή τη συζήτηση που άνοιξε και πάλι για όσα συνέβησαν το καλοκαίρι του 2015, τελικά πόσο μας κόστισε εκείνη η περίοδος;

Είναι προφανές πως το 2015 έγιναν μεγάλα και σοβαρά λάθη, που επιδείνωσαν την ήδη πολύ επιβαρημένη κατάσταση της χώρας, κυρίως όσα οδήγησαν στα δραματικά γεγονότα εκείνου του καλοκαιριού. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως το κόστος ήταν πολύ βαρύ και δεν μπορούμε να ισχυριζόμαστε πως θα αρχίσει να ανα-

στρέφεται πριν υπάρξει μια κάποια κανονικότητα στην οικονομία μας.

Θα πρέπει τουλάχιστον να δημιουργηθούν οι πραγματικές συνθήκες για άρση των κεφαλαιακών ελέγχων, κάτι που έπρεπε να μας προβληματίζει περισσότερο. Χωρίς αυτό, ως ενδιάμεσο στόχο, δεν έχει νόημα να μιλάμε για έξοδο από την εποπτεία ή για υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Οι πληγές, λοιπόν, επουλώνονται σταδιακά, αλλά έχουν βάθος.

Ήταν λάθος της κυβέρνησης, τότε, να διερευνά και εναλλακτικά σενάρια;
Όσον αφορά τους επιμέρους τακτικούς χειρισμούς, θεωρώ πως το 2015 χάθηκε μια πολύ σημαντική ευκαιρία για έξοδο από την ύφεση. Οι εταίροι θα ήταν διατεθειμένοι στις διαπραγματεύσεις να ανταλλάξουν αξιόπιστη πρόοδο σε δομικές μεταρρυθμίσεις, ιδίως στη δημόσια διοίκηση και στις αγορές προϊόντων, με μικρότερη δημοσιονομική προσαρμογή.

Αντί για αυτό, υπήρξαν επιλογές που ήταν και αντιφατικές μεταξύ τους και ακατανόητες υπό το πρίσμα μιας όποιου οικονομικής λογικής. Τελικά, το αποτέλεσμα ήταν παράταση της ύφεσης και μεγαλύτερη δημοσιονομική προσαρμογή και στα επόμενα χρόνια.

Σε κάθε περίπτωση, ας ελπίσουμε, πραγματικά πως όλα αυτά βρίσκονται πίσω μας. Ας μείνουμε επικεντρωμένοι σε μια και μόνο κατεύθυνση: πώς θα αντιμετωπίσουμε τις μεγάλες προκλήσεις και θα διαμορφώσουμε τις προϋποθέσεις για τη συστηματική ανάπτυξη της χώρας σε βάθος δεκαετίας.

Το ΙΟΒΕ αναθεώρησε τις προβλέψεις του θέτοντας τον πήχη της ανάπτυξης στο 1,5%. Τι εμποδίζει την οικονομία να τρέξει πιο γρήγορα φέτος;
Η πρόβλεψή μας για ετήσιο ρυθμό ανά-

πτυξης περί το 1,5%, καταγράφηκε ήδη εδώ και πολλούς μήνες, όταν μάλιστα άλλοι φορείς έκαναν πολύ υψηλότερες εκτιμήσεις. Στην πράξη, η οικονομία ανακάμπτει σταδιακά, καθώς απομακρυνόμαστε από την ακραία αβεβαιότητα του καλοκαιριού του 2015. Ωστόσο, η αναπτυξιακή της δυναμική παραμένει ασθενής.

Οι συστηματικές καθυστερήσεις στην ολοκλήρωση των αξιολογήσεων είναι ένας επιβαρυντικός παράγοντας. Η χώρα δεν θα έπρεπε να αγκομαχά πίσω από το πρόγραμμα και να δίνει μάχες οπισθοφυλακής, αλλά να κινείται δυναμικά και πειστικά μπροστά. Ειδικότερα, το μείγμα φορολογικών και ασφαλιστικών συντελεστών επιβαρύνει υπερβολικά την εργασία και την παραγωγή, και αποτελεί σημαντικό ανασταχτικό παράγοντα.

Επιπλέον, παραμένουν δομικά προβλήματα. Έτσι, καθώς η οικονομία μας σταθεροποιείται και βελτιώνεται οδηγώντας σε σταδιακή αύξηση της κατανάλωσης, αυξάνονται κατ'επέκταση και οι εισαγωγές. Καθώς λοιπόν και οι εξαγωγές ανεβαίνουν, αλλά όχι με τον ρυθμό που θα ήταν επιθυμητός, κυρίως λόγω της καθυστερημένης εφαρμογής μεταρρυθμίσεων που θα προσέλκυαν μακροπρόθεσμες επενδύσεις, οι συνολικοί ρυθμοί ανάπτυξης επίσης κινούνται σε χαμηλότερο από το επιθυμητό επίπεδο, καθώς εξαρτώνται από το εξωτερικό ισοζύγιο.

Τώρα, σε αντιστοιχία και με την πραγματική οικονομία, το οικονομικό κλίμα, όπως το μετρά το ΙΟΒΕ κάθε μήνα, βελτιώνεται τους τελευταίους μήνες, αλλά με αργό ρυθμό. Αυτή η σταδιακή βελτίωση του κλίματος, υστερεί από τη βελτίωση στην υπόλοιπη Ευρώπη. Αντιστοιχεί πράγματι σε μικρή ανάκαμψη της οικονομίας, κατά περίπου 1,5% στο έτος, αλλά δεν είναι προάγγελος ισχυρής και βιώσιμης ανάπτυξης μεσοπρόθεσμα. Με

άλλα λόγια, η οικονομία έχει σφυγμό, αλλά είναι ακόμη πολύ επιφυλακτική.

Με τα πολύ υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα που συμφωνήθηκαν υπάρχει ελπίδα ανάκαμψης ή το μέλλον μας επιφυλάσσει μόνο λιτότητα, ύφεση και νέες κρίσεις;

Αφήνοντας πίσω μας, τόσο τα λάθη που πριν την κρίση οδήγησαν σε υψηλά ελλείμματα και υπερχρέωση, όσο και τη διαχείριση της ίδιας της κρίσης, που το λιγότερο που μπορεί να πει κανείς είναι πως ήταν ανεπαρκέστατη, πιστεύω πως είμαστε συνολικά ωριμότεροι και μπορούμε να γυρίσουμε σελίδα. Πολύ μεγάλο μέρος της απαραίτητης προσαρμογής στο δημοσιονομικό και το εξωτερικό εμπορικό έλλειμμα έχει πλέον συντελεστεί, μεγάλο μέρος της απώλειας της διεθνούς ανταγωνιστικότητας έχει πλέον ανακτηθεί, και το κύριο που λείπει είναι η αξιοπιστία στην εφαρμοζόμενη πολιτική, μεσοπρόθεσμα. Αυτός είναι ο κύριος λόγος που οι επενδύσεις βρίσκονται σε τόσο χαμηλό επίπεδο, η έλλειψη σαφήνειας για την επόμενη μέρα. Κοιτώντας μπροστά, στην επόμενη πενταετία, ακόμη και μέσα σε ένα περιοριστικό δημοσιονομικό πλαίσιο, και βέβαια ξεκινώντας από χαμηλή βάση, ασφαλώς υπάρχουν οι αντικειμενικές συνθήκες για σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης και μείωση της ανεργίας. Για να γίνει αυτό, όμως, προϋπόθεση είναι να μην υπάρξει παλινδρόμηση προς πολιτικές υψηλού ρίσκου -κάτι τέτοιο, θα καταδίκασε μια ήδη βαριά δοκιμασμένη οικονομία σε παγίδα υποανάπτυξης για πολλά χρόνια ή δεκαετίες. Και, φυσικά, να μην νομίζουμε πως η έξοδος από την κρίση θα σφραγιστεί από τις πολιτικές που μας έφεραν σε αυτήν. Ο υπερβολικός, άμεσος και έμμεσος, έλεγχος της οικονομίας από το κράτος και η εσωστρέφεια της επιχειρηματικότητας και της παραγωγής ήταν και είναι το πρόβλημα, όχι η λύση.

Υπάρχει και θετική πλευρά στο brain drain

Παρά την βαθμιαία υποχώρηση το ποσοστό της ανεργίας παραμένει τραγικά υψηλό και το brain drain συνεχίζεται. Πώς θα βγούμε από αυτή τη μέγκεν;

Η μείωση της ανεργίας αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση ανάμεσα σε όλες που πρέπει να αντιμετωπιστούν και σχετίζεται ευθέως με την προσέλκυση επενδύσεων. Η μετανάστευση στο εξωτερικό επιστημόνων και επιχειρηματιών, δεν αποτελεί φυσικά κάτι το ευχάριστο. Ωστόσο, υπάρχει και μια θετική πλευρά που συχνά παραβλέπουμε. Όσοι επιλέγουν τη διεξοδό στο εξωτερικό είναι άτομα που δεν βρίσκουν κατάλληλη εργασία στην Ελλάδα και αν παρέμεναν στη χώρα θα βρίσκονταν στο περιθώριο και θα απαξιωνόνταν επαγγελματικά, ίσως και κοινωνικά. Η εργασία στο εξωτερικό διατηρεί ενεργό και παραγωγικό το ανθρώπινο δυναμικό και το εμπλουτίζει με πρόσθετες δεξιότητες, εμπειρίες και γνώσεις. Πολλοί από τους νέους που εργάζονται σήμερα στο εξωτερικό μπορούν να επιστρέψουν στη χώρα, και θα το κάνουν, μόλις το περιβάλλον σταθεροποιηθεί. Όσοι σήμερα προσφέρουν έξω αναμένω πως θα πρωτοστατήσουν στη μετάβαση της χώρας σε ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο.

Είπατε ότι για την αντιμετώπιση της ανεργίας χρειάζονται επενδύσεις. Πώς θα γίνει αυτό όταν έχουμε τόσο υψηλή φορολογία;

Το μείγμα φορολογικών και ασφαλιστικών συντελεστών επιβαρύνει υπερβολικά την ελληνική οικονομία. Αυτό θα πρέπει να αλλάξει, προσεκτικά, αλλά και αποφασιστικά. Βάζω στο μίγμα και τις ασφαλιστικές εισφορές, διότι, δυστυχώς, πλέον λειτουργούν στην πράξη ως φορολογία. Συνολικά, το σύστημα φορολογίας μπορεί και πρέπει να γίνει πολύ πιο απλό και πολύ πιο σταθερό. Ωστόσο, η μείωση των συντελεστών και ο εξορθολογισμός της φορολογικής βάσης δεν αρκεί, ούτε μπορεί να γίνει με ελαφρότητα σε μία χώρα που δεν δικαιούται να δημιουργεί νέα ελλείμματα στο ορατό μέλλον. Στο σημείο που βρισκόμαστε το σημαντικότερο είναι η ανάκτηση της εμπιστοσύνης, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί πρώτα με τη συνεπή εφαρμογή του προγράμματος και των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η χώρα, ώστε να εκμηδενιστεί στην πράξη η πιθανότητα εκτροχιασμού, και στη συνέχεια με την εφαρμογή ενός προγράμματος ανάπτυξης που θα αποτελέσει εθνική στρατηγική. Σε κάθε περίπτωση, η ενίσχυση της εμπιστοσύνης αποτελεί την κύρια προϋπόθεση για την βελτίωση τόσο του οικονομικού κλίματος, όσο και της πραγματικής οικονομίας.

Υπό προϋποθέσεις σωστή κίνηση το ομόλογο

Είστε αισιόδοξος μετά την έξοδο της Ελλάδας στις αγορές;

Η ελληνική οικονομία οφείλει να αποκτήσει σταδιακά πρόσβαση στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου, με στόχο μια όσο το δυνατό πιο ομαλή μετάβαση στην επόμενη ημέρα του τρέχοντος προγράμματος. Επίσης, μέσα στο πλαίσιο της ευρωζώνης, πρέπει να αυξηθούν σταδιακά οι βαθμοί ελευθερίας για την οικονομική πολιτική. Προϋπόθεση για αυτό είναι η χρηματοδότηση, με όρους αξιοπιστίας, από ιδιώτες. Σωστά, λοιπόν, η κυβέρνηση θέτει το ζήτημα ως προτεραιότητα.

Όμως, η έξοδος στις αγορές θα αποδειχθεί σωστή κίνηση μόνο υπό την αυστηρή προϋπόθεση ότι θα λειτουργήσει ως το πρώτο βήμα ενός ευρύτερου πλαισίου για επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων, όπως, ενδεικτικά, των ιδιωτικοποιήσεων. Δεν πρέπει να αποτελέσει αφορμή ώστε να ατονήσει η μεταρρυθμιστική προσπά-

θεια. Χρειάζεται ακόμη προσπάθεια για βελτίωση της παραγωγικής δομής και της ανταγωνιστικότητας.

Ο δανεισμός είναι εργαλείο, όχι αυτοσκοπός. Η πρόσφατη έξοδος για δανεισμό, με την έκδοση του ομολόγου, θα αποκτήσει νόημα μόνο αν συμβάλει, ώστε σε βάθος περίπου ενός εξαμήνου, να περιορίσουμε το επιτόκιο δανεισμού της χώρας από τους ιδιώτες. Κάτι που μπορεί να γίνει μόνο μέσω της περαιτέρω βελτίωσης του επενδυτικού κλίματος και ενίσχυσης της εμπιστοσύνης, στοιχεία τα οποία εξαρτώνται από την αποτελεσματική και γρήγορη υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων.

Θα ολοκληρωθεί γρήγορα και αποφασιστικά η τρίτη αξιολόγηση; Θα βελτιωθούν οι συνθήκες για την προσέλκυση μακροπρόθεσμων παραγωγικών επενδύσεων;

Εάν ναι, τότε η έξοδος στις αγορές που έγινε με αρκετά υψηλό επιτόκιο, θα δικαιολογηθεί απολύτως.

Εάν όχι, τότε θα αποδειχθεί μια άστοχη και θα έλεγα επικίνδυνη κίνηση, καθώς πολύ γρήγορα θα επιστρέψουμε σε χειρότερο σημείο από αυτό που βρισκόμασταν και θα έχουμε επιπλέον επιβαρύνει και το χρέος μας.

Τη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία μπορεί να βρει εφαρμογή στην ελληνική οικονομία η θεωρία του συμπιεσμένου ελατηρίου;

Μετά από στασιμότητα τριών ετών και ξεκινώντας από πολύ χαμηλή βάση, υπάρχει δυναμική για μια αξιοσημείωτη ανάκαμψη. Αυτή όμως δεν μπορεί να παρηχηθεί ως το τέλος της κρίσης, ότι μπηγάμε αποφασιστικά σε μονοπάτι διατηρήσιμης και υψηλής ανάπτυξης. Έχουμε ακόμη δρόμο μπροστά μας.